

Albin Koprukowniak

"Zapis trzech dziesięcioleci. PZPR w województwach białsko-podlaskim, chełmskim, lubelskim i zamojskim w latach 1948 - 1978", Ireneusz Caban, Lublin 1978 : [recenzja]

Rocznik Lubelski 22, 165-167

1980

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

germanistów. No i wreszcie głębokie uznanie należy się Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, która wydawnictwo to wydała na zasadzie mecenatu nad badaniami w dziedzinie historii najnowszej.

Zygmunt Mańkowski

Ireneusz Cabań, *Zapis trzech dziesięcioleci. PZPR w województwach białkopodlaskim, chełmskim, lubelskim i zamojskim w latach 1948—1978*, Wydawnictwo Lubelskie, Lublin 1978, ss. 750, ilustr.

Książka, o której pragnę odnotować parę refleksji, nie ma w zasadzie fabuły, nie rości sobie również pretensji do dzieła naukowego, nie posiada tzw. obudowy naukowej, nie odwołuje się do źródeł i literatury, sama bowiem jest w pewnym stopniu źródłem — źródłem wiedzy o najistotniejszych wydarzeniach, jakie miały miejsce w życiu społeczno-politycznym, gospodarczym i kulturalno-oświatowym Lubelszczyzny, o zmianach organizacyjnych w partii, a także o podziałach administracyjnych, dając w ten sposób obraz dynamiki zachodzących tu w ostatnich 30 latach przemian i ich rewolucyjnego charakteru. Jest to publikacja, która wyszła spod pióra dociekliwego badacza okresu wojny, okupacji i najnowszych dziejów Polski Ludowej, a regionu lubelskiego w szczególności. Tej problematyce poświęcił on kilka swych studiów i rozpraw¹. Od kilkunastu lat sam czynnie uczestniczy w wielu odnotowanych w *Zapisie...* wydarzeniach. Jest nie tylko ich obserwatorem, ale i rejestratorem. Nie zatracił w najmniejszym stopniu obiektywizmu w relacjonowaniu poszczególnych zdarzeń, a zwłaszcza w wartościowaniu i ocenianiu tego, co dokonało się w tych latach w regionie środkowo-wschodnim.

Tytuł książki sugeruje, że jej treść dotyczy historii PZPR. W rzeczywistości jest to panorama dokonań całego społeczeństwa, różnych jego pokoleń, warstw społecznych i środowisk zawodowych, członków partii i bezpartyjnych, członków stronnictw politycznych — ZSL i SD, organizacji młodzieżowych i ruchu zawodowego. Uwadze Autora nie uszło żadne istotniejsze wydarzenie dotyczące rozwoju przemysłu i rolnictwa, urbanizacji regionu, przemian na wsi, rozwoju szkolnictwa różnych szczebli, placówek oświatowych i kulturalnych, wielkich akcji modernizujących naszą gospodarkę. *Zapis...* rejestruje: likwidację analfabetyzmu, elektryfikację wsi, realizację idei klubów rolnika, powstawanie państwowych ośrodków maszynowych i wkroczenie do naszego rolnictwa mechanizacji, rozwój spółdzielczości produkcyjnej na wsi (pierwsza spółdzielnia powstała w Kodeńcu 23 IV 1949 r.) i rozwiązanie tych gospodarstw w końcu lat pięćdziesiątych, organizację kółek rolniczych

¹ Zob. m. in. prace I. Cabańa: *Niektóre problemy organizowania władzy ludowej w Lubelskiem (lipeć—wrzesień 1944)*, „Rocznik Lubelski”, t. XV, 1972, s. 221—242; *Lublin w okresie wyzwolenia (22—31 lipca 1944)*, „Rocznik Lubelski”, t. IX, 1966, s. 353—369; *Zasadnicze procesy polityczne w ruchu ludowym na Lubelszczyźnie w okresie 1944—1949* [w:] *Ruch ludowy na Lubelszczyźnie*, Lublin 1961, s. 235—259; *Polska Partia Robotnicza wobec ruchu ludowego na Lubelszczyźnie (1944—1947)*, „Rocznik Lubelski”, t. XVII, 1974, s. 21—59; I. Cabań, Z. Mańkowski, *Realizacja wojskowych zadań planu „Burza” na Lubelszczyźnie* [w:] *Najnowsze dzieje Polski. 1939—1945*, t. XI, 1967, s. 43—81; *Czas dokonany. Mój udział w tworzeniu i utrwalaniu władzy ludowej na Lubelszczyźnie*. Wstęp, wybór i opracowanie I. Cabań, Lublin 1977; I. Cabań, Z. Mańkowski, *Związek Walki Zbrojnej i Armia Krajowa w okręgu lubelskim (1939—1944)*, cz. I, *Zarys monograficzny*, cz. II, *Zróżdła*, Lublin 1971; I. Cabań, E. Machocki, *Za władzę ludu*, Lublin 1975.

i akcję budowy agronomówek itp. Z kart Zapisu... wyłaniają się wielkie rocznice, w tym dziesięciolecie Polski Ludowej, tak uroczyste obchodzone w Lublinie w 1954 r. z udziałem najwyższych władz partyjnych i państwowych oraz wielu zagranicznych gości.

Książka rejestruje puls życia, jego dynamikę, sukcesy i trudności socjalistycznego budownictwa w tym regionie, co jest w pewnym stopniu odbiciem tętna tego budownictwa w całym kraju. Autor zwraca uwagę na wydarzenia wielkie, ale rejestruje także czasem i drobne fakty, dzięki czemu udało mu się oddać autentyczny wysiłek ludzi, ich postawy i zachowania w okresach trudnych, ale odważnych decyzji. Tych trudnych okresów i trudnych decyzji czas budowy socjalizmu w naszym kraju nam nie oszczędził, a w regionie tu omawianym nawarstwiały się one jeszcze bardziej, chociażby z racji bardziej wydłużonego w czasie zbrojnego oporu przeciwników władzy ludowej lub zwykłego bandytyzmu. Trudności te pogłębione były ogólnym społeczno-ekonomicznym i kulturalnym zacofaniem Lubelskiego. Główna uwaga autora (mimo że jest to tylko zapis) skoncentrowała się na ukazaniu mechanizmu funkcjonowania władzy i jej wysiłków na rzecz rozwoju tego tak bardzo zacofanego regionu. Autor zwraca uwagę na kierowniczą rolę PZPR od momentu jej powstania na Kongresie Zjednoczeniowym aż po luty 1978 r. nie tylko w wytyczaniu głównych, zmiennych kierunków działań w trzydziestoleciu budownictwa socjalistycznego w środkowo-wschodniej części Polski, ale i w praktycznym przejawianiu się tego kierownictwa, w podejmowaniu decyzji na różnych szczeblach działania, w realizacji generalistów polityki partii i kontroli podjętych zamierzeń. Dobrze się przy tym stało, że Caban scharakteryzował poszczególnych pierwszych sekretarzy KW PZPR w Lublinie, a po reformie administracji kraju w 1975 r. — także w Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu, oraz ukazał ich osobisty wpływ na tempo przemian w podległym im terenie.

Książka zawiera wiele cennych informacji dotyczących rolnictwa i przemian strukturalnych i świadomościowych wsi. Jest to oczywiste, gdyż w dalszym ciągu rolnictwo decyduje o pozycji ludności zamieszkałej w tym regionie. Przemysł tu budowany i rozbudowywany stanowił w wielu przypadkach podstawę do dalszego rozwoju rolnictwa przez swój integralny związek z zasobami miejscowego surowca, głównie pochodzenia rolniczego. Lata ostatnie, zwłaszcza budowa Lubelskiego Zagłębia Węglowego, przynoszą w tym zakresie bardzo istotne zmiany, nie na tyle jednak zasadnicze, by rolnictwo i gospodarka żywnościowa stały się przysłowiowym kopcuszkim w makroregionie środkowo-wschodnim.

Książka jest trudna do streszczenia z uwagi na jej charakter i nie o to w tym miejscu recenzentowi chodzi. Pragnę zasygnalizować, że składa się ona z pięciu części, w tym najobszerniejszą stanowi kronika wydarzeń omawianych trzydziestu lat, zawierająca podstawowy zasób informacji o całokształcie życia społeczno-gospodarczego i przemianach, jakie się tu dokonały.

W części drugiej omówione zostały w formie bardzo skondensowanej wszystkie wojewódzkie konferencje partyjne. Jest to w pewnym stopniu konspekt do monograficznego opracowania dziejów tego regionu w latach 1948—1978. Obraz zarysowany przez Autora nie zawsze jest optymistyczny, ale wynika z niego, że mimo błędów i wypaczeń dokonał się w Polsce Ludowej ogromny, niezaprzeczalny awans tej ziemi.

Część trzecia dotyczy udziału delegatów Lubelszczyzny w pracach zjazdów partii i jej władz centralnych. Autor koncentruje tu uwagę na aktywności delegacji lubelskiej na VI i VII Zjeździe partii. Można jedynie dodać, iż w znacznie skromniejszych rozmiarach potraktowany został udział delegatów Lubelszczyzny

w ogólnokrajowych konferencjach partyjnych, a i rola samych konferencji zasługiwały na szersze omówienie².

W kolejnej części książki przedstawiony został wykaz członków KW PZPR, egzekutyw i sekretariatów w poszczególnych kadencjach. Wreszcie w końcowej części znalazły się noty biograficzne pierwszych sekretarzy komitetów wojewódzkich w Lublinie, Białej Podlaskiej, Chełmie i Zamościu.

Ta bardzo interesująca książka już dziś stanowi jedno z podstawowych źródeł informacyjnych do dziejów ludowej państwowości na Lubelszczyźnie. W miarę upływu czasu rola ta jeszcze bardziej będzie wzrastać. Znaczenie tej książki wykracza poza region, którego dotyczy. W polskim powojennym piśmiennictwie jest to pierwsze tego typu opracowanie. Do zawartych tu informacji sięgać będzie naukowiec, działacz społeczno-polityczny i każdy, kogo interesują losy powojenne naszego kraju i narodu.

Książka została wydana bardzo starannie, zaopatrzona w indeks nazwisk, ilustracje, na dobrym papierze, w twardej okładce i obwolucie, tak że nie tylko z racji treści, ale i szaty graficznej wydawnictwo to winno znaleźć się w bibliotece każdego miłośnika regionu lubelskiego i najnowszych dziejów Polski.

Albin Koprucki

² Por. m. in. moją recenzję („Wiś Współczesna” 1979, nr 5, s. 148–152).